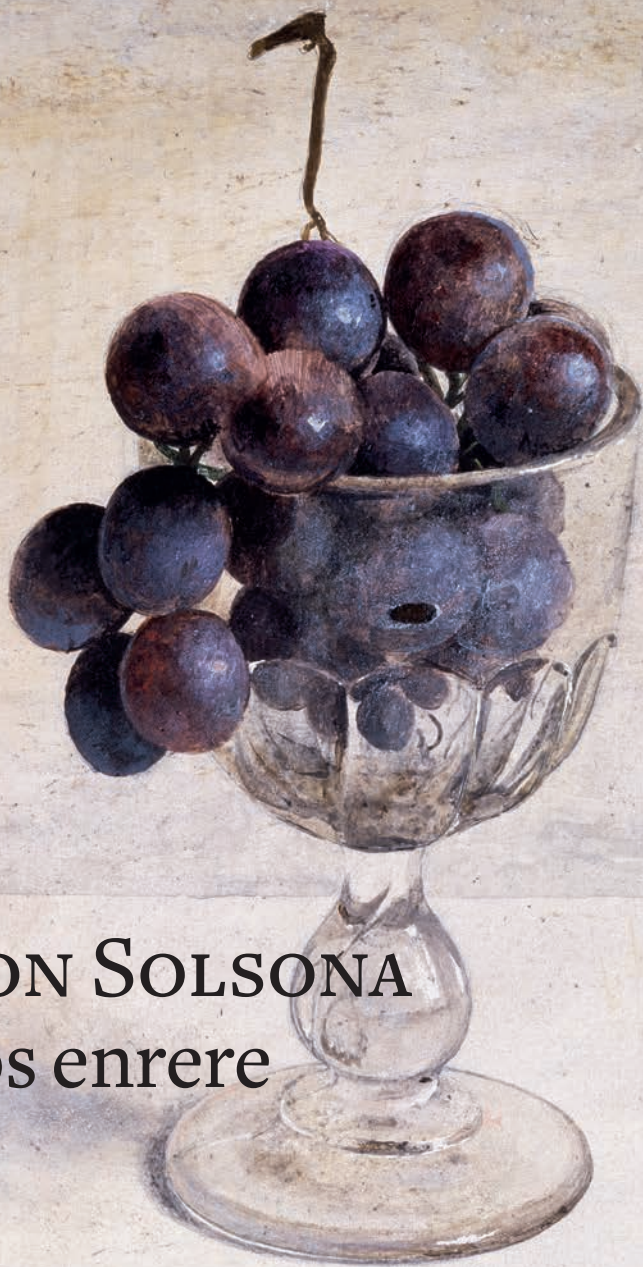

Proa

RAMON SOLSONA
Temps enrere

1983

Mateu Querol

RAMON SOLSONA

TEMPS ENRERE

Proa

Proa
A Tot Vent

Primera edició: setembre del 2022

© 2022 de Ramon Solsona. Per mediació de MB Agencia Literaria, S.L.

L'elaboració d'aquesta obra ha estat possible gràcies a un ajut
a la creació de la Institució de les Lletres Catalanes

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions, SLU, Proa

Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.proa.cat

ISBN: 978-84-7588-963-4

Dipòsit legal: B. 13.164-2022

Composició: La letra, S.L.

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Tots els drets reservats.

SUMARI

1. Tomàs (2003-2015)	13
2. Elvira (1990-2002)	123
3. Tomàs (1978-1989)	229
4. Elvira (1968-1977)	325
5. Tomàs (1945-1973)	445
6. Elvira (1948-1967)	539
7. Tomàs i Elvira (2018)	659

1

TOMÀS

2003-2015

—*Helau!*

Va ser un crit espontani, alliberador. A l'Elvira li havia sortit de molt endins per proclamar una victòria llargament esperada. Fora la por! Visca la vida! Visca l'alegria de tenir-se tots dos. *Helau* i mil vegades *helau*. Era una paraula meravellosa que va quedar flotant per l'habitació com l'eco del plaer. Després de l'ardent escumosa, es va quedar quieta, immòbil, estirada al llit tan llarga com era, amb els ulls tancats i els membres distesos, abandonada a una calma plàcida, amb el cos i la ment fosos en una harmonia perfecta. Li brillava la pell i el rostre se li havia il·luminat amb una expressió de benestar. L'Elvira estava en pau amb ella mateixa, amb el món, amb el Tomàs, amb el pit que conservava i amb la falta de l'altre. Ell assaboria la victòria compartida i la contemplava [No et vesteixis encara] embadalit. No l'havia trobat mai tan bonica, tan desitjable.

Feia pocs dies d'aquell *helau* que encara ressonava dins del Tomàs. Al cap, al cor, a les entranyes. Era un combustible de l'optimisme, induïa a compartir l'alegria dels bons moments, com ara la presentació en societat del nou vi que estava a punt de començar al celler.

El Tomàs havia vingut amb un esperit jovial, disposat a abraçar tothom, sobretot els fills i els nets ara que es retrobarien tots. No passava gaire sovint, ni tan sols per Nadal, que, per un motiu o un altre, sempre fallava algú. A qui tenia més ganes de veure era el Max. Quant de temps feia que no es deixava caure pel Priorat ni per Barcelona? La festa del celler havia de servir per reprendre els lligams, però calia mesurar bé les demostracions d'afecte per no ser embafador ni semblar indiferent. Per una vegada que venia s'havia de filar prim. Costava tant trobar el punt just! Com dimonis s'havia de comportar, amb el Max? Per què era tan difícil?

L'Elvira ja era al celler, hi havia anat abans per ajudar. També el Nils, tan responsable i tan entenimentat que no semblava un nen de deu anys. Tenia trets que recordaven el padrí perquè, encara que físicament no s'hi assemblava gens, era callat i traçut com ell. Les faccions i els cabells rossos delataven l'ascendència alemanya, però tenia el mateix caràcter del padrí. I la mateixa tirada a passejar-se entre els ceps observant com es despertaven al final de l'hivern, com s'omplien de pampes, com les agulletes de la floració puntejaven la rapa ja ben definides, com es convertien en pèsols i s'anaven inflant a poc a poc fins a gairebé rebentar. Ningú dubtava que el Nils es dedicaria al món del vi, com els seus pares, com ho havien fet el padrí i les generacions que l'havien precedit. Quan tenia sis anys ja demanava que el despertessin a trenc d'alba per anar a la vinya com un vermador més quan era l'època. Després també feia com els grans, durant els dies que durava la fermentació s'acostava a les tines per escoltar el borbolleig del most fins que es convertia en vi.

La petita era ben diferent del germà. La Bertha no parava mai quieta, calia vigilar-la perquè desafiava els adults per sistema. Posar-li límits [No toquis. No passis. Pobra de tu que t'embrutis. Menja d'una vegada...] era una invitació a fer el contrari per afany de protagonisme. Anava a la seva, ara mateix devia haver-se apartat del camí perseguint una bestiola i potser s'havia ficat enmig d'unes mates i apareixeria amb la roba bruta. Justament avui que estrenava una brusa i unes faldilles, pensava el Tomàs, havia perdut de vista la nena. Coi de criatura!

De sobte li va sortir al pas [Tat!] darrere de la caseta del transformador i el Tomàs va reaccionar com tocava, fent veure que s'havia espantat. Ai, la roba!, va pensar, i va respirar tranquil en veure que el vestit estava indemne. Amb ell la Bertha no feia tantes atzagaiades, perquè l'avi Tomàs era pacient, no renyava, li costava tant d'enfadar-se que era inútil fer trapelleries per provocar-lo. Si li havien demanat que s'encarregués d'estar-se amb ella fins a l'hora de la presentació, era perquè li encantava fer d'avi i sentir la maneta agafada amb la seva. Però de seguida es deixava anar. Tampoc duraven els diàlegs, que no solien ser gens originals [Avi, com és que tens els dits tan peluts?] ni gaire llargs. Quan van arribar al celler, tot estava a punt per començar.

L'olor del celler el transportava a la Barcelona de la infantesa. Com que a la majoria de cases encara no havien arribat les neveres elèctriques, l'enviaven a comprar gel al Boleto Verde. El Tomàs no recorda el nom real de l'establiment, tothom en deia el Boleto Verde perquè hi va tocar un premi gros de vint-i-cinc mil pessetes de la «Campana pro-dignificación del vino» dels anys cin-

quanta. Als compradors de vi a granel de tot Espanya se'ls lliurava una papereta verda —el *boleto verde*— amb un número per participar en els sortejos, que repartien diners en metàl·lic. El lema de la publicitat, que constava imprès a cada *boleto* —«El abstemio no tiene premio»—, va fer fortuna i es va convertir en una mena de crit de guerra de la taverna més concorreguda del barri. S'hi respirava fortor de vinassa i de resclosit. Hi havia dos rengles de grans botes renegrides que contenien vins de tota mena. A força de trascolar el vi que els arribava en camions i del continu obrir i tancar d'aixetes per omplir garrafes, al Boleto Verde hi surava un baf picant, com de vinagre. També servien gots de vi que la gent —homes— bevia a peu dret mentre picava olives, patates fregides i una novetat que venia de fora i que l'amo deia que era com empassar-se gargalls. En deien *berberechos*. L'olor de la taverna es barrejava al carrer amb la bafarada calenta de fems de vaca que venia de la lleteria, tres portes més amunt. Sovint el Tomaset anava a comprar el gel i la llet en un mateix viatge, però entre els dos establiments no tenia dubtes, s'estimava més entretenir-se mirant les vaques, de les qual només veia els culs amb crostes de merda i les cues que ventaven les mosques. Al Tomàs la flaire dels cellers del Priorat li despertava aquests records, però en els de nova construcció no s'hi acumulaven agrors antigues i, a més a més, l'asèpsia i la higiene els donaven un cert aire de clínica. El Celler Miquelis mantenia tot l'any un lleuger efluvi de most fermentat que s'entremesclava amb l'olor de fusta nova de les botes.

A prop de la porta del celler el Brandy feia guàrdia a la seva manera, ajagut però amb les orelles ben dretes.

Com que era assenyat, acceptava quedar-se fora i esperar el Nils tant de temps com calgués. Feien bona parella, el Brandy era tan formal, seriós i responsable com el nen. El Tomàs deia que era un gos filòsof.

A dins hi havia animació. El Tomàs va reconèixer amics de la Lotte i del Klaus, alguns dels quals eren, com ells, productors de petits cellers. D'entre la gent del poble i els rodals, cridava l'atenció el Dimoni, que anava vestit amb una granota de treball molt gastada. Era l'únic operari fix, l'home de confiança que vigilava el manteniment, ajudava a trascolar, a embotellar, a carregar, descarregar i fer tota mena de feines. Lo Dimoni —lo Coix de la Ramona, com li deien ara— havia mantingut des de la infància una estima superlativa per l'Elvira, més encara d'ençà que, gràcies a ella, havia aconseguit aquella feina quan ja era ben gran i la ballava magra. Qui no havia vingut era el Poeta del Vi. Tothom el temia. Es presentava als esdeveniments sense que l'hi convidessin i, sense que tampoc l'hi demanessin, improvisava una versos de circumstàncies suposadament lírics en què abundaven les rimes fàcils amb Priorat, i que indefectiblement acabaven amb el rodolí [Los prioratins, de les pedres ne fem vins] que era la seva divisa. Lo Poeta del Vi no hi era, però flotava en l'ambient el temor que aparegués d'un moment a l'altre.

La Bertha va anar corrents [Vigila!] a abraçar-se a la Konstanze, i el Tomàs va donar un cop d'ull ràpid [I el Max?] a tot el voltant. On carai s'havia fotut? Per una vegada que venia, podia tenir la deferència de ser puntual. Si és que venia. La falta de serietat del fill exasperava el Tomàs.

Prou cabòries, es va proposar. Ara tocava deixar-se dur per l'ambient de festa i compartir l'alegria de la Lotte. Presentar un vi nou era la culminació de mesos, d'anys de fe i perseverança, i era també una gran incògnita comercial. El Tomàs desitjava ferventment que l'aposta tingués èxit. La Lotte i el Klaus s'ho mereixien. Eren atrevits, ambiciosos, tossuts, uns il·luminats que acoblaven una manera de viure frugal al ritme dels ceps i al treball silencios del vi. Abans d'elaborar-ne de nous, feien mil cupatges, tastaven, donaven a tastar i prenien una infinitat de notes fins a estar-ne ben segurs.

Quina parella, la Lotte i el Klaus! Al Tomàs i l'Elvira els va costar refer-se de la sorpresa quan van conèixer el Klaus. Llavors la filla encara vivia a Colònia. En va parlar per telèfon, amb un to [Estic molt enamorada] que no havia fet servir mai abans, i va ponderar les qualitats del Klaus com l'adolescent que idolatra un actor de moda. Primer va dir que sortia amb ell i després va concretar que vivien junts des de feia unes setmanes. A Oberdollendorf, molt a prop de Bonn. La Lotte els va anunciar que vindria amb ell a Barcelona perquè el coneguessin, però no els va dir res de la diferència d'edat entre tots dos.

Van dissimular l'esbalaïment com van poder quan la filla es va presentar a casa amb un home de cabells grisos [Papa, mama, el Klaus. Klaus, *das sind meine Eltern*] que podia ser son pare. Va ser un xoc. Van reaccionar amb una cortesia de circumstàncies, forçant uns somriures que no els sortien de dins. Ni tan sols podien comentar-ho entre ells, només intercanviaven mirades d'estupor. Tenien ganes d'escanyar la Lotte per no haver-los

avisat i d'agafar-la a part per fer-li unes quantes reflexions de sentit comú: ja t'ho has pensat bé?, què en saps, d'ell?, quantes aventures ha tingut abans que tu?, no t'adones que per a un home de la seva edat ets una joguina?, no se t'acudirà tenir fills amb ell, oi? Però s'havien de mossegar la llengua i, obligats per la bona educació, feien la gara-gara al nòvio madur d'una noia de només vint-i-cinc anys.

Duia els cabells escarolats, el Klaus, i tota la seva persona responia a un tipus que l'Elvira i el Tomàs coneixien bé, el de l'ecologista alemany d'esquerres, moderadament alternatiu, que es vesteix amb una informalitat estudiada, que vota els Verds i no llença mai res que es pugui reciclar. No seria estrany que a sota del jersei portés una samarreta amb el sol rialler i la llegenda *Atomkraft? Nein, danke*.

La tibantor es va anar destensant a mesura que el Klaus s'explicava. Es va voler guanyar els pares de la Lotte responent totes les preguntes que no gosaven fer-li. Poder expressar-se en alemany semblava destravar-li la llengua. Sense deixar de somriure, va fer un autoretrat amb els trets bàsics: tenia quaranta-sis anys i era enòleg. Pertanyia a una família de vinyaters que conreaven unes parcel·les des de feia més de cent anys. Feien riesling, el típic vi blanc del Rin, i també *Beerenauslese*, un vi dolç de postres que exigia una verema tardana i molt laboriosa, pràcticament gra a gra de raïm convertit en pansa. Era un celler petit, de producció curta però d'una qualitat molt alta. Ell havia seguit la tradició familiar i es va amarar de la cultura vitivinícola francesa treballant en diversos cellers de la Borgonya. Ara era vinyater, enòleg

i, entre d'altres ocupacions, impartia cursos de tast a Colònia, que estava a poc més d'una hora d'Oberdollendorf. Totes les classes eren pràctiques; a partir de les degustacions feia experimentar els aspectes sensorials del vi, explicava les fases del tast i introduïa el vocabulari específic per descriure amb precisió les propietats organolèptiques de cada vi. D'aquesta manera es van conèixer amb la Lotte, ella d'aprenent de sommelier i ell d'introduïdor de la noia en el món del vi. Allò que havia començat com una ceba passatgera semblant a d'altres ocupacions que havia temptejat, es va convertir en una passió. Mentre el Klaus s'explicava davant dels seus pares, ella el contemplava extàtica, ingeria cada paraula com si fos un mannà.

La conversa es desenrotllava amb un entrecreuament asimètric dels pronoms personals. El Klaus s'adreçava al Tomàs i l'Elvira amb el *Sie* de cortesia. El Tomàs va seguir la pauta de fer servir el *Du* de confiança que va iniciar l'Elvira, però a ell li sortia més de dins parlar al Klaus de vostè, com corresponia a una persona gran. Fins que el Klaus va proposar que es tutegessin [*Wollen wir uns duzen?*] com si es coneguessin de tota la vida i, sense esperar resposta, va passar del vostès al vosaltres tot lliurant al Tomàs i l'Elvira una caixa de fusta [*Das ist für euch*] que contenia dues ampolles de riesling i dues de *Beerenauslese* del celler familiar. Les de vi blanc procedien de la darrera collita, excepcional segons ell, i les de vi dolç eren una exquisidesa amb quinze anys d'antiguitat. La conversa es va allargar quan el Klaus es va interessar pels anys que el Tomàs i l'Elvira havien viscut a Alemanya, i va acabar amb unes encaixades més

franques que les de la primera salutació. Abans d'anar-se'n, però, el Klaus va afegir una dada que no havia dit. Estava divorciat i tenia una filla de dinou anys que es deia Konstanze i que estudiava a Berlín. I, amb el mateix somriure que havia mantingut durant tota la vetllada, es va oferir a donar tantes explicacions com calgués. No volia que tinguessin cap recança ni cap dubte sobre ell. Es va posar seriós per dir que la seva filla era molt important per a ell i que [*Ich liebe Lotte sehr*] l'estimava molt.

El Klaus es va quedar uns dies més a Barcelona i va tenir ocasió de participar en la protesta massiva que va omplir el passeig de Gràcia de gom a gom. Era el 2003, en plena onada de protestes contra la imminent invasió de l'Iraq. Milions de persones van participar en les múltiples manifestacions simultànies a tot el planeta sota el lema *No a la guerra*. La més multitudinària va ser la de Barcelona, i el Klaus va tornar al seu país amb la satisfacció d'haver participat en una fita històrica, convençut que els catalans eren la punta de llança d'un moviment imparabile que havia de transformar el món.

Havien passat dotze anys d'ençà d'aquella trobada. Ara la Lotte i el Klaus eren una parella de vinyaters entusiastes arrelada al Priorat amb la força d'un cep centenari. Es van decidir a instal·lar-s'hi per una conjunció de circumstàncies, començant per la visita que van fer al mas Miquelis per conèixer el padrí. Va ser un amor a primera vista. Al Klaus el van impressionar el paisatge trencat, l'aridesa del sòl i les vinyes del padrí, arrapades en costers impossibles. Va descobrir-hi una cultura i una agricultura completament diferents de les que co-

neixia de França i d'Alemanya. El paisatge li recordava les zones més penjades de les vores del riu Mosella, on es produïa el millor riesling d'Alemanya, però els turons del Priorat eren més discontinus, més secs, més assolats també. L'altra circumstància va ser la mort de la mare del Klaus, viuda de feia anys, que exercia de propietària de l'empresa amb mà de ferro. Mai va permetre que el fill experimentés amb noves varietats de raïm. Per fer vi negre va haver de llogar una parcel·la a quaranta quilòmetres d'Oberdollendorf, i no n'estava gaire satisfet. D'altra banda, la Lotte insistia a instal·lar-se al Priorat, i quan la padrina va quedar hemiplègica, va demanar al padrí si els deixaria, al Klaus i ella, menar les vinyes del mas Miquelis. Eren de granatxa i carinyena, molt apreciades perquè eren velles i estaven dins de la Denominació d'Origen Qualificada Priorat. El padrí ho va acceptar de bon grat, ja era massa gran per ocupar-se'n i només volia dedicar-se a la seva dona, que depenia totalment d'ell.

El Klaus es va vendre l'herència —la casa, les vinyes, el celler familiar— i va destinar tots els diners a instal·lar-se al Priorat. En va gastar molts en la compra d'una finca erma a la zona de la denominació Montsant, on pensava plantar vinya nova, i, sobretot, en la construcció d'un celler propi, justament on s'havia de presentar el primer vi de la DO Montsant de la marca Miquelis. Era una fita cabdal després d'anys de molta feina, molta paciència i moltes despeses amb l'esperança de recuperar a mitjà termini el capital invertit.

El celler era la joia de la Lotte i el Klaus. Havien comprat l'antic magatzem d'un carrosser que va plegar quan

ja ningú anava amb carro i que després havia servit de corral de cabres. Ho van refer tot per dins i per fora. Per reduir l'impacte visual, van cobrir les parets exteriors amb heures i van plantar parres de moscatell perquè, amb els anys, fessin tanta ombra i tant raïm com les del mas Miquelis. El celler tenia una àrea per a degustacions i col·loquis, un quartet per als controls analítics, l'àrea de les tines de fermentació i, en un espai annex, soterrat per mor de mantenir una temperatura estable, el cau del silenci, que era com anomenaven la zona de quietud, amb una penombra i una frescor com de cripta d'església. Allà s'arreglaven les botes on es feia adult el vi de les vinyes pròpies pertanyents a la denominació Montsant.

L'altre vi, el que procedia de la granatxa, la carinyena i la granatxa peluda de les vinyes velles del padrí, que es trobaven al territori històric de la DO Priorat, el feien al celler cooperatiu del poble. No eren qüestions sense importància. La Lotte i el Klaus van haver de superar molts tràmits i molts controls fins a obtenir el distintiu oficial Montsant. Encara que els Montsant i els Priorat es produïen dins de la mateixa comarca, la composició dels sòls era diferent i els consells reguladors només concedien els segells de qualitat amb un control de les varietats de raïm autoritzades i la ubicació estricta de les vinyes i els cellers dins de cada demarcació. A França, a Alemanya, a Catalunya, a tot arreu, obtenir el distintiu d'una DO era una cursa d'obstacles.

Superades les formalitats i la burocràcia, amb el celler a ple rendiment, la Lotte i el Klaus havien anat venent a tercers el vi dels onze mil cinc-cents ceps que havien plantat als Guiamets, fins que van considerar que ja te-

nia prou caràcter per ser el primer Montsant de la marca Miquelis.

Tot estava a punt per fer la presentació en societat, amb cadires i una taula plena de copes preparades per degustar l'esperada primícia. El Klaus va començar l'acte donant la benvinguda als assistents en un català rocós. Abans de venir a Catalunya va estudiar el català amb el mètode *Digui, digui* i es va esforçar tant amb la pronunciació que cada vegada que parlava del Priorat deia *Priorrat*, com si serrés cada síl·laba amb les dents. Un dia va preguntar què volia dir *Déu-n'hi-do*, i l'Elvira li va fer un discurs sobre girs idiomàtics i frases fetes. Hi havia expressions genuïnes, d'un ús tan subtil segons les circumstàncies, que constituïen un detector d'estrangers. L'Elvira deia que saber col·locar el *Déu-n'hi-do* amb propietat era un certificat de pertinença. Es tractava de dominar un art d'aprenentatge lent i tan complex com saber fer servir en alemany expressions tan estranyes com *Alles hat ein Ende, nur die Wurst hat zwei*. El Tomàs n'entenia el significat literal i el trobava absurd. Afirmar que tot té un final era un concepte clar, però afegir que només la salsitxa té dos finals era incompreensible. No comprenia que era una simple humorada, una paròdia que contraposava el pensament metafísic a la vida d'una salsitxa. Un cop entès va notar que, si deia l'expressió en el moment oportú, es convertia en un alemany més.

El Klaus cantava les excel·lències del Priorrat, i es declarava satisfet amb l'aventura que havien emprès amb la Lotte feia ja més de deu anys. Estava orgullós dels vins que elaboraven només amb raïm de vinyes velles i varietats tradicionals i seguint uns protocols estrictes de

respecte per la natura, però no en van tenir prou, volien experimentar i començar nous projectes, com el vi monovarietal que ara presentaven. Només de ceps de carinyena —*carranyena*, segons el Klaus— plantats per ells en un terreny d'argila dins l'anella geogràfica que delimitava el vi del Montsant. Volien desmentir la fama d'astringència i acidesa de la carinyena potenciant-ne la frescor i l'elegància.

Mentre el Klaus parlava del terreny argilós d'on provenia el nou vi, el Tomàs es va distreure amb algú que arribava tard i entrava discretament, com de puntetes. No, no era el Max. Llàstima. L'Elvira li va llegir el pensament [No vindrà, no hi donis més voltes] com si ho portés escrit a la cara, i li va recordar que ja ho havia fet [Diu que vindrà i després no es presenta] altres vegades. Si abans de néixer ja l'havien qualificat de llangost, perquè en el claustreuterí es movia fent saltirons, ara de gran ho certificava per un altre motiu: era igual de fugisser. Tenia raó l'Elvira, però, justament perquè era car de veure, el Tomàs havia alimentat l'esperança que aquell cop el Max no fallaria. Era un desig il·lusori.

Encara no havien ensenyat el nou vi. El Klaus va passar la paraula a la Lotte. Tothom es pensava que tocaria la trompeta com havia fet en altres ocasions. Encara que no s'hi dedicava gaire, de tant en tant tocava amb músics de la comarca en alguna festa. Aquesta vegada, però, en lloc d'anunciar el nou vi a toc de trompeta, va fer un número de striptease. El Nils, que comandava un aparell de so, va posar *You can leave your hat on* i la Lotte va començar un número còmic de cabaret. Duia un bombí que s'anava posant i traient amb una mà, i amb l'altra soste-

nia una ampolla embolicada amb un mocador de seda de color bordeus. El va anar desnuant a poc a poc jugant amb les puntes del mocador i la cadència de la música, tot fent comentaris humorístics i despullant l'ampolla amb la cadenciosa sensualitat d'un striptease. Fins que va retirar el mocador de seda [Senyores i senyors, amb tots vostès: Ricardet!] d'una estrebada. El nom va travessar el pit del Tomàs com un punxó.

Va dissimular com va poder el retruc del cor. Fins aquell moment la Lotte i el Klaus havien mantingut en secret el nom del nou vi. En sentir-lo, al Tomàs se li van desfermar dos sentiments enfrontats. D'una banda, el va entendre que la Lotte mantingués viva la memòria del Ricardet. Per a molta gent seria una marca comercial com qualsevol altra, una més entre les incomputables remeses de vi del Priorat que cada any recorrien centenars i fins milers de quilòmetres. El Tomàs estava fart de sentir que els vins transmetien emocions, era un tòpic tan suat que no li feia cap efecte. Ara sí que s'havia emocionat, però no per les propietats organolèptiques que li atribuïen, sinó pel nom. S'havia estremit com si el Ricardet fos allà mateix, més content que un gínjol perquè seria el rei de la festa. Ricardet, un nom que havia comès el Tomàs però també l'havia sotraguejat. Va reviure la història oculta del Ricardet, que la Lotte ignorava i el Tomàs esperava que no arribés a conèixer mai.

L'Elvira i el Tomàs es van entrecruar mirades de connivència en què batejava l'ominosa figura de don Conrado. Eren els custodis d'una revelació que continuava fent mal només de recordar-la, com si l'ombra de don Conrado els perseguís eternament a ells i a la me-

mòria del Ricardet. El Tomàs va haver de fer un esforç per mostrar-se complagut. Es va abraçar a la Lotte [Ricardet, quin detall! M'has emocionat!] abans de tastar el nou vi, que ja corria de copa en copa.

Es va distreure del tot quan se li va plantar nas a nas una dona [Hola, Tomaset] que, a primer cop d'ull, no va reconèixer. Era la Griselda, la gran de les noies Cunillera. Vivia a Ulldemolins des de feia tants anys que estava del tot desconnectada dels antics veïns de Barcelona. El Tomàs es va sorprendre només fins a cert punt, perquè el matrimoni Cunillera s'havia reproduït d'una manera bíblica i qualsevol dels dotze fills tenia més probabilitats que cap altra família d'anar a raure al Priorat. Ell no s'havia fet gaire amb l'extensa conillada, però recordava bé la Griselda, la filla Cunillera de més empenta. Quan el seu home es va morir d'un accident de moto, no s'hi va pensar gaire, va agafar les dues filles i se'n va anar a Ulldemolins, d'on era el marit, i es va fer càrrec d'unes terres familiars mig abandonades. Es va arreglar i amb l'ajuda de les noies va tirar endavant una producció d'oli cent per cent ecològic. La Griselda, que havia canviat els aires d'una dona de ciutat pels d'una pagesa rubicunda, li va presentar les filles, que es deien Montserrat la gran i Montsant la petita, perquè havia nascut el dia de la Mare de Déu de Montsant. El Tomàs es va adonar aleshores que altres vagades les havia vist a totes tres amb la Lotte perquè estaven molt implicades amb els moviments de defensa del territori. Es mobilitzaven contra els transvasaments que buidaven el riu Siurana i contra la reiterada amenaça d'instal·lar un bosc de generadors elèctrics que malmetrien el paisatge sense

remei. La Montsant, a més a més, liderava una associació de productores agràries d'una comarca que les amigues de la Lotte pronunciaven humorísticament amb l'accent [Prriorrat] del Klaus.

El Tomàs observava a distància el microcosmos que es movia pel celler amb una copa de Ricardet a la mà. Hi havia força gent de l'edat de la Lotte, la majoria abocats en cos i ànima al món del vi. Eren la palanca del futur, del seu entusiasme i el seu atreviment depenia que no s'aturés la revifalla de la comarca. El degoteig de l'emigració era lent però perseverant. Hi havia famílies que resistien mentre els padrins eren vius, però, així que faltaven les seves escarransides pensions, tancaven la casa i emprènien l'indefectible camí de l'èxode. L'Elvira ho havia viscut des de fora i des de dins, i el Tomàs assistia amb ulls forasters a una decadència que s'havia frenat de sobte. El poble envellit i silenciós s'eixorivia amb gent jove com la Lotte o un fill de la Janina, amiga de l'Elvira des del parvulari, que havia obert un restaurant al revolt dels ous. Era agosarat, feia una cuina menys tradicional i més gastronòmica, enfocada sobretot als amants del vi que visitaven els cellers. L'Arcàngel fill s'havia decidit també a fer vins artesanals i, per equilibrar el pressupost familiar amb els ingressos que generava l'enoturisme, va condicionar el mas com a allotjament rural. Venia gent de fora tant per fer la ruta dels cellers com per treballar en les noves feines agrícoles, i també en les velles, com ara llaurar les vinyes a l'antiga, amb matxos. El Celler Miquelís contractava de tant en tant en Witold —lo Víctor, li deien al poble—, un polonès que, atret per les noves oportunitats, havia vingut amb la dona i els fills, tres

nens que tornaven a omplir de crits i jocs uns carrers que havien perdut l'alegria.

Pensava tot això recalcat en un angle del celler que li permetia observar gairebé sense ser vist, a l'estil dels tafaners dels pobles. Es fixava en lo Dimoni, que s'havia canviat de roba i ara duia una americana que li anava baldera, estava atent a tot i retirava les copes buides en una safata que es balancejava al ritme de la seva coixesa, com en un número de circ amb suspens.

No deixava de mirar la porta. Potser la gent es pensava que estava pendent de la temible visita del Poeta del Vi, però no. Pensava en el fill. Només faltava el Max. L'entristia tant, aquella absència, que havia decidit no pensar-hi més.

La Bertha era un belluguet. Ho tocava tot, ho volia tot, quan li duïen la contrària marranejava i es tirava per terra. A diferència de la Lotte, que era expeditiva i la deixava plorar, el Klaus s'armava de paciència per explicar a la nena per què hi havia coses que es podien fer i d'altres que no. El Tomàs tenia un sentiment particular envers el Klaus. Reconeixia que la diferència d'edat entre ell i la Lotte no havia estat un obstacle, que s'estimaven, que el determini d'anar a viure al Priorat havia sigut una aposta valenta, que eren una família encantadora i que donaven exemple als fills d'esforç i vida senzilla. Tot això era cert, però... el Klaus era gran. En lloc de veure'l com el gendre, el Tomàs el considerava un igual, un col·lega. Feia números: en aquell moment la Lotte tenia trenta-set anys i el Klaus, cinquanta-vuit. Continuava portant els cabells escarolats, però ara eren del tot blancs i el feien més gran que no era. Més que el pare del Nils i

la Bertha, semblava el seu avi. Com el Tomàs, que era un altre avi i també tenia molts cabells blancs. El sentiment era que tots dos formaven un equip de co-avis. Només es duïen dotze anys. No res.

Les aparences no quadraven amb la realitat. La Bertha, que ja tenia cinc anys, no semblava germana de la Konstanze, la filla de l'anterior matrimoni del Klaus, que ara en tenia trenta-un. Més aviat eren com tia i neboda. En canvi, la Lotte i la Konstanze sí que semblaven germanes i no madrastra i fillastra, paraules catalanes abominables. Més que una relació de parentiu, la Lotte i la Konstanze tenien un tracte professional. El Klaus havia convençut la filla gran perquè treballés al celler; duïa la part comercial i els imprescindibles contactes per a les exportacions, principalment a Alemanya, que asseguraven la viabilitat financera de l'empresa. La Konstanze s'assemblava al Klaus, però tenia un caràcter molt diferent. Així com el pare era molt casolà, ella tenia un esperit centrífug. Viure en un racó de món no li impedia sortir, voltava per Alemanya i Suïssa per mantenir la fidelitat dels clients i captar-ne de nous, anava sovint a Wiesbaden per comprar-se roba extremada i passar uns dies amb la seva amiga.

Tenia una desimboltura provocativa, la Konstanze. Li agradava fer el paper d'estrangera dissoluta. Quan venia l'amiga, es passejaven amunt i avall com exhibint-se. Es complaïa amb els penjaments que deien d'ella, sabia que la denigraven, que l'escorxaven viva, però no la podien acusar gaire de pervertir els bons costums perquè ja estaven prou trastocats. Feia temps que la ruptura de les convencions morals i socials havia arribat als pobles. La

Konstanze no era l'única ni la primera que mantenia una relació homosexual a la llum del dia. Mentre que alguns homes i dones no s'atrevien a assumir públicament la condició de gai o de lesbiana, les Clavellines van donar la campanada. De jovenetes formaven un tercet compacte, hermètic, anaven juntes a tot arreu i es dedicaven sobretot a col·laborar amb el mossèn en tota mena d'actes pietosos. Van fer el tomb quan van anar a estudiar fora de la comarca i es van implicar, totes tres, en la lluita antifranquista. Al cap dels anys, una es va acabar casant amb el capellà jove que havia estat vicari del poble i les altres dues es van constituir obertament com a parella. Va ser una relació lèsbica explícita que va sacsejar els fonaments centenaris de les cases i va fer tremolar el Montsant. Així que es va aprovar el matrimoni entre persones del mateix sexe, les dues Clavellines van ser de les primeres de casar-se i ho van celebrar amb una nit de música i ball. A la plaça del poble s'hi van aplegar els amics de tota la vida i una munió de lesbianes vingudes d'arreu. Després d'allò, la Konstanze i la seva amiga ja no escandalitzaven gaire.

Com havien canviat les coses!, pensava el Tomàs des del racó del celler que li feia d'observatori. Havia canviat la manera de viure, les relacions amoroses, el sexe, la facilitat per anar d'una punta a l'altra del món. La gent s'aparellava i es desaparellava sense formalitats, com qui obre i tanca un paraigua, els joves voltaven per l'estranger sense l'encongiment de no haver sortit de l'ou, les dones es rebel·laven en massa contra la submissió i disposaven lliurement del cos... Es transformava tot i molt de pressa. El Tomàs se sentia desbordat per la rapidesa

dels canvis i es veia a ell mateix com un iogurt a punt de caducar. Gairebé quaranta anys de casat amb l'Elvira, tot un rècord. Pertanyien a una altra època, no era gaire habitual que un matrimoni durés tant. Tots dos havien sofert una educació —mala educació, deia l'Elvira— asfixiant, plena d'amenaçes i xantatges morals. Desprendre's d'aquella cotilla que oprimia la consciència no havia estat fàcil. La conquesta de la llibertat va ser un procés lent, sobretot el seu, el del Tomàs, que havia crescut en una densa atmosfera de devoció. Va trigar a adonar-se que l'havien constret a mirar el món amb unes ulleres que simplificaven la realitat, la reduïen a una pugna entre àngels i dimonis. Quedava lluny, molt lluny aquell temps que no semblava del segle xx sinó de la prehistòria. No l'enyorava, al contrari, li feia enveja la gent que vivia com li donava la gana, saltant-se uns prejudicis que feien pudor de resclosit.

Durant els anys que va viure a Alemanya havia conegut totes les formes d'intolerància del puritanisme religiós, social i ètnic, però també la cara oberta i liberal d'una societat dinàmica. Els alemanys educaven els fills per ser independents i això els empenyia a espavilar-se. Emprendre un camí propi era el quid de la llibertat individual. El Tomàs es recordava de la pel·lícula *Vive como quieras*, que cada any els passaven a Cambrils. Els protagonistes eren pobres, feliços i molt divertits, una família de bojos adorables que, a pesar de la seva extravagància, beneïa la taula, donava gràcies a Déu i acceptava humilment la seva voluntat. Els hermanos els posaven com a exemple perquè eren «buenos cristianos» i «limpios de corazón». Però la pel·lícula tenia una altra lectura que el

Tomàs va descobrir més tard. Aquells guillats desafiaven els poderosos, se saltaven les convencions i duïen l'honradesa a l'extrem de ser cadascú fidel a la seva dèria i a prendre's seriosament les dèries dels altres. Totes les ximpleries eren respectables. Aquell bondadós conte en blanc i negre dels anys trenta tenia alguna cosa de profètic. L'estil *vive como quieras* es va estendre pel món i va trucar a la porta de casa seva quan la Lotte va aparèixer de bracet d'un senyor que podia ser son pare. Al principi el Tomàs estava confós, li grinyolava la discordança d'edats, fins que al cap d'un temps va pensar: i què?

Les copes s'omplien del nou vi i se'n comentava el bouquet. La gent del Priorat en sabia, de vins, afinaven els conceptes amb precisió enològica, deien que l'entrada en boca del Ricardet era suau, que tenia el punt just d'acidesa per donar-li frescor, discutien si predominaven les notes de sotabosc, les de fruita seca o una subtil presència d'eucaliptus... El Tomàs bevia petits glops amb l'afany de percebre la influència de l'argila, però no tenia les papil·les gustatives prou educades per detectar-la. Per més bona voluntat que hi posava, el Tomàs no sabia trobar els matisos dels vins, ni en el nou ni en cap altre. No identificava mai aromes de regalèssia, de palla, de tabac, de cuir, de xocolata, de prunes... Es concentrava a intuir les notes que aportaven els terrenys de sauló, d'argila o de pissarra, i a vegades li semblava distingir algun tret diferencial. Així que va descobrir que el Priorat era un festival geològic, es va interessar més per la composició dels sòls i, consegüentment, per la mineralitat dels vins que s'hi elaboraven.

Fer vi consistia a ficar el territori a la copa, deien els

enòlegs. El Tomàs pensava que potser sí, però per copsar la diversitat dels paisatges no calia beure. El Priorat era un llibre obert d'història geològica. Les passejades que feia amb el padrí a bord de l'Opel Kadett li havien obert els ulls a un relleu complex que li havia fet repassar les eres geològiques amb detall. Es va adonar que, travessant la comarca per alguna de les carreteres que anava fent esses pel relleu anfractuós, es podia observar el resultat de quatre-cents milions d'anys de convulsions de l'escorça terrestre. Quan explicava al padrí que tot aquell paisatge havia estat un mar i que el Montsant era una de les muntanyes més joves de Catalunya, com Montserrat, que no tenia més de cinquanta milions d'anys, l'home no s'immutava. Tampoc li va fer cap efecte saber que la comarca va ser sacsejada per un terratrèmol el 1845. Que caiguessin quatre parets i hagués tremolat alguna muntanya no era res en comparació amb els bombardeigs [No sas lo que és estar tot lo dia amb lo rum-rum dels avions que venen a tirar bombes, sentir que la terra tremole i que s'afonin cases amb gent a dins] que van patir durant la guerra.

Quan contribuïa a inventariar el patrimoni de pedra seca de la comarca, el Tomàs trepitjava sòls que a vegades eren de roca mare i d'altres, el resultat d'erosions i descomposicions d'origen divers. No tot era el famós llicorell que cadascú deia a la seva manera —llicorella, llacorell, llacorella, llacollell...—, també caminava per damunt de gresos diversos, granits, conglomerats calcaris, argiles... Hi havia una mica de tot, i quan es van començar a conèixer els nous vins, quan totes les virtuts s'atribuïen als sòls, va voler saber-ne més. La curiositat

el va empènyer a comprovar si era cert que a dins d'una ampolla es podia detectar l'empremta del llicorell, dels llims, del sauló o d'un sòl calcari. Va ser així com va dedicar llargues estones a tastar, ensumar, degustar, preguntar i comparar vins amb l'esperança d'entendre la transsubstanciació del terreny en geologia líquida. Va ser la primera vegada que el Tomàs, habituat a empassar-se la bibliografia sencera de qualsevol cosa que li cridés l'atenció, es documentava no llegint, sinó pels sentits: ulls, nas i boca. *Auge, Nase, Mund*, repetia el Klaus quan li feia demostracions de tast. Els padrins ho deien d'una altra manera [Lo vi té de tindre lo mateix que la dona hermosa: bon color, bon nas i bona boca]. Tanta insistència en la trinitat dels sentits recordava al Tomàs els grups de tres de la doctrina cristiana: «Padre, Hijo y Espíritu Santo; fe, esperanza y caridad; mundo, demonio y carne»; tres creus, tres Maries, tres Reis. En el fons, el vi també era una religió que tenia dogmes de fe, heretgies, misteris, manaments, exàmens de consciència, pecats venials, pecats mortals, benaurances, consagracions, preceptes i litúrgies tan importants com el ritu d'ulls, nas i boca.

Amb la copa a la mà, flairava el Ricardet i el degustava mentre observava les persones. A risc de passar per misantrop, no es va moure del racó, com si s'hagués mimetitzat amb la paret. Posava el focus en l'Elvira, que s'ocupava de la Bertha. En poc temps la nena havia fet una estirada i havia madurat intel·lectualment, però també havia engruixit l'egoisme i s'enfadava amb un enrenou teatral. Ara estava ajaguda a terra distreta amb un joc de memòria, uns cartons que eren parelles d'animals riallers.